

Ökad va-beredskap (SOU 2024:82)

Remiss från Klimat- och näringslivsdepartementet
Remisstid den 29 augusti 2025

Förslag till beslut

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Karin Wanngård

Sammanfattning av ärendet

Klimat- och näringslivsdepartementet har remitterat betänkandet *Ökad va-beredskap (SOU 2024:82)* med syfte att stärka Sveriges förmåga att upprätthålla robusta och kontinuerliga vattentjänster vid kris, höjd beredskap och ytterst krig till Stockholms stad genom Stockholm Vatten och Avfall AB (SVOA).

Utredningen föreslår bland annat lagreglerade krav på reservkapacitet, en särskild beredskapsplan för vattentjänster samt möjlighet att prioritera angelägna allmänna intressen vid driften av va-anläggningar. Beredskapsplanen ska antas av kommunfullmäktige. Varje mandatperiod ska kommunfullmäktige pröva om beredskapsplanen är aktuell. Utredningen föreslår även ett statligt finansierat investeringsprogram, utvecklat sektorsansvar för Livsmedelsverket samt förstärkt roll för länsstyrelserna.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och Stockholms Stadshus AB som på grund av den korta remisstiden berett ärendet gemensamt.

Stadsledningskontoret välkomnar att va-beredskapen utretts och ser behov av en uppdaterad vattentjänstlag utifrån dagens säkerhetsläge. Samtidigt avstyrks flera förslag, bland annat krav på reservkapacitet, särskild beredskapsplan och lagstadgad kommunal samverkan. Regelverket bör också ta hänsyn till storstäders förutsättningar och fokusera på planeringsstöd snarare än detaljreglering.

Föredragande borgarrådets synpunkter

En fungerande och pålitlig dricksvattenförsörjning är avgörande för att ett samhälle ska fungera, såväl i kristid som under ordinära förhållanden. Stockholms stad välkomnar därför att va-beredskapen utretts och delar bedömningen att en uppdaterad vattentjänstlag behövs i ljuset av det försämrade säkerhetspolitiska läget. Det är i linje med Stockholms stads säkerhetsprogram, där staden ska ha kapacitet att hantera högsta beredskap och ett väpnat angrepp mot Sverige.

Utredningen utgår i hög grad från mindre kommuners förutsättningar. För att regelverket ska vara ändamålsenligt för samtliga kommuner krävs ett bredare kommunalt perspektiv, inklusive att vara ändamålsenligt även för storstäder. Flera förslag bedöms kunna hanteras inom befintlig lag, med stärkt vägledning och inom ramen för utökad föreskriftsrätt för berörda myndigheter.

Stockholms stad avstyrker lagstadgade krav på reservkapacitet och särskild beredskapsplan. Dessa frågor bör hanteras genom lokalt anpassad kontinuitetshantering och inom ramen för Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). Detaljreglering riskerar att underminera kommunens helhetsansvar och leda till ineffektiv styrning.

Förslaget om att införa begreppet *angelägna allmänna intressen* behöver omarbetas. Begreppet är otydligt, saknar förankring i befintlig beredskapsterminologi och riskerar att skapa rättsosäkerhet.

Slutligen vill vi avstyrka förslaget om lagstadgad samverkan mellan kommuner. Samverkan bör fortsatt utvecklas utifrån lokala behov och befintliga ansvarsförhållanden.

I övrigt hänvisar jag till stadsledningskontorets yttrandetjänsteutlåtande.

Stockholm den 20 augusti 2025

Karin Wanngård

Bilaga

Remiss - Ökad va-beredskap, dnr KS 2025/726-1.1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande av borgarrådet Christofer Fjellner (M) enligt följande.

Stockholmarnas tillgång till rent och tillgängligt dricksvatten är en av stadens mest grundläggande och avgörande uppgifter. Men sedan en knapp vecka tillbaka står det klart att det råder akut vattenbrist i Stockholm och att stockholmarna omgående uppmanades minska sin vattenkonsumtion. Betänkandet Ökad va-beredskap (SOU 2024:82) blev men den senaste veckans besked i åtanke mer aktuellt än vad vi hoppas.

Stockholms framtida vattenförsörjning hanterar vattenförsörjningsfrågorna ur ett längre perspektiv. Men det står klart att stadens beredskap vad gäller att hantera även nutida utmaningar är bristfällig. Redan i dagsläget behöver ambitionerna höjas och möta nutida utmaningar för att säkra god och tillgänglig dricksvattenkvalitet. Vi kan återigen också konstatera att informationen till bolagsstyrelsen och kommunstyrelsen varit ytterst sparsam.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande av Christofer Fjellner, Jonas Nilsson och Johan Paccamonti (alla M) som är likalydande med Moderaternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande av Jonas Naddebo (C) enligt följande.

Det råder akut vattenbrist i Stockholm. Detta trots stadens läge vid Mälaren. Anledningen är sommarens ovanligt varma vattentemperatur. Det är ett sorgligt bevis på att klimatförändringarna är på riktigt och att rent vatten är en bristvara även för oss i Stockholm. Centerpartiet vill öka klimatanpassningstakten och beredskapen i staden. Mer arbete från staden måste göras för att hitta och stoppa onödigt vattenläckage. Samtidigt måste ett långsiktigt arbete för att öka vattenverkens beredskap för varma perioder, precis som Stockholm måste anlägga fler grönytor och investera i regnvatteninsamling och grävattenhantering, både i kommunala fastigheter och enskilda hushåll.

Sveriges utsläpp ökade med 7 procent under förra året, det är mest i Europa. Nu när vattenkrisen hotar vår stad kan vi inte nöja oss med prat. Vi kräver klara besked från regeringen – vem ska betala notan för deras klimatpolitik? Det behövs statliga pengar, till exempel genom en kraftig klimatanpassningsfond, för att bistå kommuner att hantera effekterna från det förändrade klimatet.

Ärendet

Klimat- och näringslivsdepartementet har remitterat betänkandet *Ökad va-beredskap (SOU 2024:82)* med syfte att stärka Sveriges förmåga att upprätthålla robusta och kontinuerliga vattentjänster vid kris, höjd beredskap och ytterst krig till Stockholms stad genom SVOA.

Utredningen föreslår att det införs ett lagreglerat krav på reservkapacitet samt bestämmelser som innebär att angelägna allmänna intressen ska prioriteras vid driften av de allmänna va-anläggningarna under fredstida krissituationer och höjd beredskap.

Utredningen föreslår att kommunens planeringsskyldighet utökas till att omfatta en beredskapsplan som antas av kommunfullmäktige. Varje mandatperiod ska kommunfullmäktige pröva om planen är aktuell. Beredskapsplanen ska innehålla kommunens bedömning av vilka beredskapsåtgärder som behövs för att de allmänna va-anläggningarna ska kunna drivas under fredstida krissituationer och höjd beredskap. Beredskapsplanen ska ge riktlinjer för möjligheter att prioritera angelägna allmänna intressen vid driften av allmänna va-anläggningar i sådana situationer. Planeringen ska vara anpassad till förhållandena i kommunen samt anläggningarnas strategiska betydelse och utsatthet under fredstida krissituationer och höjd beredskap. Vid planeringen ska kommunen samråda med bland annat berörda länsstyrelser och kommuner. Kommunen ska samordna planeringen med annan beredskapsplanering. För att möjliggöra prioritering av angelägna allmänna intressen under fredstida krissituationer och höjd beredskap föreslår utredningen att kommunerna ska få besluta om föreskrifter samt förelägganden och förbud när det gäller användningen av den allmänna va-anläggningen.

Förelägganden och förbud får förenas med vite. I syfte att möjliggöra ett snabbt och enkelt lagstiftningsförfarande under höjd beredskap föreslår utredningen ett bemyndigande till regeringen att meddela föreskrifter som avviker från vattentjänstlagen, om det behövs för att verksamheter som är av betydelse för totalförsvaret ska kunna använda en allmän va-anläggning.

Vidare föreslår utredningen att det befintliga kravet på vattentjänstplan utvidgas till att avse alla åtgärder som behöver vidtas för de allmänna va-anläggningarna ska fungera i ett förändrat klimat.

Utredningen föreslår att sektorsansvarig myndighet för beredskapssektorn för livsmedelsförsörjning och dricksvatten, Livsmedelsverket, får i uppdrag att utreda behovet av nationell lagerhållning av varor och material för allmänna vattentjänster. Utöver det eventuella behovet av nationell lagerhållning konstaterar utredningen att kommunerna bör se över sitt behov av reservvatten och stärka arbetet med att skydda befintliga och framtida vattentäkter.

Utredningen konstaterar ett behov av ökad samverkan mellan framförallt små och mindre kommuner för att klara uppdraget att leverera robusta vattentjänster. Samverkansfrämjande insatser från nationellt håll för kommuner som utreder samverkansmöjligheter eller genomför samverkansorganisation föreslås få

ekonomiskt bidrag av staten. Vidare anser utredningen att stödet till kommunerna bör stärkas på regional nivå, att länsstyrelsernas stöd bör ges samordnat och specifikt inriktat på att stärka kommunernas beredskap för allmänna vattentjänster. Utredningen föreslår att länsstyrelserna gemensamt uppdras att utveckla nya arbetssätt och vidareutveckla befintliga samarbeten, i syfte att åstadkomma ett samordnat, ändamålsenligt och likvärdigt stöd. Detta bland annat genom att bistå kommunerna med underlag om vilka verksamheter som kan behöva prioriteras vid driften av de allmänna va-anläggningarna samt följa upp och bedöma effekter av vidtagna beredskapsåtgärder samt rapportera till de vägledande centrala myndigheterna.

Remissammanställning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och Stockholms Stadshus AB som på grund av den korta remisstiden berett ärendet gemensamt.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 30 juli 2025 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret välkomnar att va-beredskap har utretts och anser, mot bakgrund av det allvarliga säkerhetspolitiska läget, att en ny och uppdaterad lag (2006:412) om allmänna vattentjänster behövs. Detta ligger i linje med Stockholms stads ambition. I Stockholms stads säkerhetsprogram är det fastslaget att högsta beredskap och ett väpnat angrepp mot Sverige är dimensionerande för stadens arbete med stärkt civil beredskap.

Stadsledningskontoret kan konstatera att utredningen i allt för hög grad utgår från ett va-huvudmannaskapet i små – och medelstora kommuner. Med tanke på att det rör sig om beredskapsanpassning av en betydelsefull speciallagstiftning hade det varit angeläget att även inkludera storstadskommuners förutsättningar och erfarenheter. Avsaknaden av ett brett kommunalt perspektiv riskerar att leda till styrning och lagstiftning som inte är ändamålsenlig för landets samtliga 290 kommuner.

Flera av de tillägg och ändringsförslag som utredningen presenterar hade enligt stadsledningskontoret kunnat hanteras inom ramen för gällande lagstiftning, förutsatt att ansvariga myndigheter i högre grad prioriterat uppföljning och vägledning. En utökad föreskriftsrätt för dessa myndigheter hade därmed varit ett mer proportionerligt sätt att uppnå utredningens intentioner, jämfört med att införa mer detaljerad lagstiftning. Mot denna bakgrund tillstyrker stadsledningskontoret utredningens förslag om att ge fler myndigheter i uppdrag att ta fram vägledning och föreskrifter kopplat till utredningens förslag, exempelvis för vattentjänstplaner.

Vattentjänstlagen (LAV) är i grunden en leveranslagstiftning. De föreslagna förändringarna och tilläggen med införande av ytterligare funktionskrav innebär en

förskjutning mot en mer detaljerad reglering. Stadsledningskontoret ser en risk att detta kan medföra en överdriven detaljstyrning i lagstiftningen, vilket i sin tur riskerar att fragmentisera det kommunala helhetsansvaret för va-verksamheten.

Stadsledningskontoret anser att det är olämpligt att utredningen väljer att ställa krav på lokal kontinuitetshantering. I stället bör utredningens fokus ligga på föreskriftsrätt och planeringsförutsättningar, det vill säga att ange en övergripande inriktning för arbetet. Uppföljningen bör därefter inriktas på att säkerställa att angivna mål uppnås, snarare än att detaljreglera hur dessa mål ska implementeras på lokal nivå.

Stadsledningskontoret tillstyrker de förändringar som föreslås i vattentjänstlagen kopplat till kommuners möjlighet att utfärda föreskrift och föreläggande. Stadsledningskontoret ser att möjligheten för kommunen att utfärda föreskrifter inte endast kan användas efter ett krisläge inträffat som utredningen föreslår, utan även i det förebyggande arbetet inför ett eventuellt krisläge.

Stadsledningskontoret ställer sig frågande till behovet av ytterligare rapportering kring det kommunala va-beredskapsarbetet då detta bedöms kunna hanteras inom ramen för befintlig rapportering och återkoppling i enlighet med Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). Vidare ställer sig stadsledningskontoret frågande till ändamålsenligheten i förslaget, särskilt vad den tillkommande rapporteringen är tänkt att leda till och vilket konkret mervärde det skulle innebära. Det är även oklart vilket ansvar eller vilka åtgärder som förväntas av den mottagande myndigheten.

Då det är en omfattande utredning som innehåller både nya förslag och sådant som kvarstår från nu gällande lagstiftning har fokus i följande avsnitt lagts på att i första hand kommentera de utredningsförslag som stadsledningskontoret bedömer påverkar kommunens beredskapsarbete direkt och som ej anses tillfredställande.

Lagreglerat krav på reservkapacitet

Stadsledningskontoret har förståelse för utredningens resonemang och slutsats om vikten av en ändamålsenlig och tillräcklig reservkapacitet hos huvudmannen för va-anläggningen. Däremot avstyrker stadsledningskontoret förslag på lagreglerat krav på reservkapacitet. Stadsledningskontoret anser, likt utredningen, att reservkapacitet och vilka åtgärder som behöver vidtas är en fråga för den enskilda kommunen och ingår i arbetet med kontinuitetshantering på nämnd- och bolagsnivå. Bedömningarna behöver grunda sig i va-anläggningens lokala och regionala förutsättningar. Stadsledningskontoret vill påpeka att i enlighet med ansvarsprincipen i det svenska krisberedskapssystemet, är detta något som redan sker i det ordinarie arbetet med kontinuitetshantering.

Stadsledningskontoret anser att lagstiftningen i första hand bör tydliggöra planeringsförutsättningar och ange en övergripande ambitionsnivå för kommuner och va-huvudmän, snarare än att specificera detaljerade krav inom exempelvis reservkapacitet.

Stadsledningskontoret ser risker med att sådana krav medför orimliga kostnader och inte blir ändamålsenliga. Vidare bedömer stadsledningskontoret att eventuella åtgärder kopplade till ett reservkapacitetskrav inte är lämpliga att finansieras via va-kollektivet utan med statliga medel med hänsyn till att utredningen anger kriget som en dimensionerande planeringsförutsättning.

Stadsledningskontoret ser i övrigt en risk där branschaktörer som i praktiken kommer att sätta ramarna för utvecklingen, vilket kan leda till att de statliga myndigheternas roll i att ange inriktning och krav försvagas. Risken förstärks av att branschpraxis tidigare kommit att styra tolkningen av skäliga anspråk på säkerhet. Stadsledningskontoret anser att detta är en utveckling som bör undvikas.

Beredskapsplan

Stadsledningskontoret avstyrker förslaget avseende upprättande och aktualitetsprövning av en beredskapsplan varje mandatperiod. Stadsledningskontoret bedömer att det är olämpligt att i lag reglera en specifik beredskapsplan för vattentjänster som ska antas i kommunfullmäktige.

Istället hänvisar stadsledningskontoret till den övergripande plan för att inrikta planering och förberedande åtgärder för fredstida krissituationer och höjd beredskap som varje mandatperiod antas i enlighet med LEH. I Stockholms stad har kommunfullmäktige antagit säkerhetsprogrammet där bland annat extraordinära händelser analyseras och hur dessa kan påverka den egna verksamheten. Stadsledningskontoret menar att arbetet med beredskapshöjande åtgärder skulle kunnat underlättas om utredningen i högre grad förhållit sig till befintlig rätt och etablerade processer som har liknande syften. Särskilt mot bakgrund av utredningen konstaterande att det bör införas ett lagkrav på att kommunen ska samordna beredskapsplaneringen enligt LAV med det arbete som ska göras enligt LEH genom exempelvis risk- och sårbarhetsanalyser och kontinuitetshantering.

Stadsledningskontoret instämmer i utredningens bedömning att va-frågor behöver ges ett större utrymme i kommunernas beredskapsarbete. Samtidigt anser stadsledningskontoret att detta i första hand bör hanteras inom ramen för gällande rätt. Stadsledningskontoret menar vidare att frågor kopplade till det strategiska arbetet med beredskap och specifikt va-beredskap lämpar sig bättre att hanteras inom ett övergripande kommunalt styrdokument, såsom stadens säkerhetsprogram för att säkerställa en samordnad och ändamålsenlig hantering.

Stadsledningskontoret finner det olämpligt att lagstifta om innehåll i en beredskapsplan som kan komma att omfatta uppgifter av känslig natur såsom beredskapshöjande åtgärder samt bedömningar av hotbilder. Detta särskilt mot bakgrund av att utredningen föreslår krav på samråd och bred förankring av beredskapsplanen. Det behöver också förtydligas hur samråd ska tolkas i detta sammanhang, om utredningen avser samrådsförfarande enligt plan- och bygglagen (PBL) likt tillämpning vid framtagande av vattentjänstplaner, samt vad utredningen avser att samråd konkret ska leda till.

Stadsledningskontoret avstyrker att det ska anges i lag att den övergripande beredskapsplanen ska uppdateras varje mandatperiod och menar att en sådan plan snarare ska uppdateras när kommunen ser ett sådant behov. Nya omvärldsförutsättningar kan uppstå mitt i en mandatperiod, varpå en beredskapsplan kan behöva uppdateras löpande. Ambitionen bör dock vara att en sådan beredskapsplan är mer långsiktig än en 4-årsperiod för att möjliggöra ett framtidsytande och systematiskt arbete. Särskilt mot bakgrund av förslaget om att investeringsplanen har en 10-årsperiod och dessa dokument har en inbördes koppling.

Angelägna allmänna intressen ska prioriteras vid drift

Mot bakgrund av att vattentjänstlagens nuvarande utformning inte ger utrymme för nödvändiga prioriteringar inför eller vid störningar, välkomnar stadsledningskontoret möjligheten att minska sårbarheten i samhällsviktiga verksamheter genom möjligheten att prioritera vattentjänster och användare.

Stadsledningskontoret avstyrker införandet av begreppet *angelägna allmänna intressen* i den föreslagna lagstiftningen. Stadsledningskontoret kan konstatera att begreppet inte förklaras eller definieras närmare. Den föreslagna prioriteringsskyldigheten som syftar till att säkerställa att va-anläggningen drivs med hänsyn till angelägna allmänna intressen, är svår att bedöma i avsaknad av en klar definition. Stadsledningskontoret kan därför inte avgöra huruvida det är samhällsviktig verksamhet som avses eller ej. Stadsledningskontoret ställer sig frågande kring hur tillägget om angelägna intressen ska tolkas, särskilt med tanke på redan etablerad hänsyn såsom hälsa och miljö.

I nuläget saknas specifika bestämmelser i vattentjänstlagen avseende kommunens ansvar vid såväl kortvariga som långvariga inskränkningar i leveransen av vattentjänster. Mot denna bakgrund tolkar stadsledningskontoret utredningens förslag om prioritering som ett uttryck för en avsikt att förstärka kommunens ansvar i sådana situationer, i relation till både hushåll och verksamheter. Samtidigt medför lagstiftarens förslag ett ökat ansvar för fastighetsägare och användare av va-anläggningar. Detta ställer krav på en förhöjd hemberedskap samt att verksamheter i större utsträckning förfogar över egen kapacitet för att hantera störningar i vattenförsörjningen.

Stadsledningskontoret har förståelse för att angelägna allmänna intressen är ett etablerat begrepp i juridisk mening, dock är det nytt i denna kontext. Begreppet används traditionellt i samband med rättighetsinskränkningar, exempelvis beträffande enskild egendom eller näringsfrihet. Mot denna bakgrund ställer sig stadsledningskontoret frågande om det är lämpligt att kommunen ges en bedömande roll i detta sammanhang, inte minst med hänsyn till rättssäkerhet och förutsägbarhet. För att skapa tydlighet och säkerställa rättssäkerhet önskar stadsledningskontoret att begreppet *angelägna allmänna intressen* definieras tydligare i lagtexten, inklusive

vilka verksamheter eller intressen som kan komma att omfattas. Slutligen ställer sig stadsledningskontoret frågande till varför begreppet inte har harmoniserats med övriga vedertagna begrepp såsom samhällsviktig verksamhet, vilket riskerar att skapa oklarheter och tolkningsproblem. Stadsledningskontoret värdesätter när utredningar inom samma område, exempelvis beredskap, är samordnade och ser en tydlig röd tråd. I nuläget saknas en sådan koppling och vi bedömer att en gemensam terminologi skulle öka tydligheten och effektiviteten i arbetet.

Stadsledningskontoret vill påpeka att det är av stor vikt att lagstiftarna har en god förståelse för kommunernas varierande förutsättningar, både vad gäller det geografiska områdesansvaret och va-huvudmannens komplexa anläggningar. Viktigt med ett nationellt regelverk och grund som alla kommuner kan utgå ifrån. Utredningen ger en förenklad bild av verkligheten och den operativa kapaciteten i sin beskrivning av möjligheten att styra anläggningarna så att vatten endast distribueras till utvalda verksamheter, vilket inte i tillräcklig grad speglar de faktiska förutsättningarna.

Stadsledningskontoret motsätter sig utredningens förslag på införandet av en beredskapsplan. Med hänsyn till att de mest angelägna allmänna intressena varierar beroende på händelsens karaktär och omfattning krävs flexibilitet i prioriteringsförteckningar som anpassas efter situationen. Mot denna bakgrund bedömer stadsledningskontoret att utredningens förslag om att sådana förteckningar ska ingå i en beredskapsplan som samråds och beslutas av kommunfullmäktige är ännu mindre lämpligt.

Vidare bör det klargöras att prioriteringen av angelägna allmänna intressen enbart kan och ska göras av kommunen utifrån den samhällsviktiga verksamhet som kommunen själv bedriver. Det är därför olämpligt att kommunerna förväntas prioritera andra aktörers verksamheter, då kommunen saknar förutsättningar att göra en heltäckande och rättvis bedömning av dessa.

Klimatanpassningsåtgärder

Stadsledningskontoret tillstyrker att kommuner ska ha en övergripande plan för vattentjänster och utökas att omfatta alla klimatrisker.

Kommunal samverkan

Stadsledningskontoret avstyrker förslaget om krav på kommunal samverkan. Det finns en förståelse för att behovet av samverkan kan vara mer uttalat i mindre kommuner. Förslaget bygger dock på en alltför förenklad och generaliserande syn på kommunernas olika förutsättningar. Att lagstifta om samverkan bedöms inte vara en lämplig metod, särskilt inte i kombination med att ekonomiska incitament kopplas till sådan samverkan. Det föreslagna upplägget riskerar dessutom att inte tillgodose eller uppmärksamma redan befintliga och fungerande samverkansformer.

Stadsledningskontoret anser att det lagstiftade geografiska områdesansvaret redan reglerar kommunernas förmåga att samverka med olika aktörer.

Försörjningsberedskap

Stadsledningskontoret anser att det är angeläget att undvika detaljstyrning av den lokala kontinuitetshanteringen. Kommuner och va-huvudmän behöver ges utrymme att själva bedöma och anpassa sina åtgärder utifrån de lokala förutsättningarna, omständigheter och behov. Vidare bör det framhållas att kravet på lokal lagerhållning är direkt beroende av hur den nationella lagerhållningen utformas. En tydlig nationell struktur och ansvarsfördelning är en förutsättning för att lokala nivåer ska kunna planera och dimensionera sina insatser på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.